

ВІДГУК

офіційного опонента *Кодлюк Ярослави Петрівни*
на дисертаційне дослідження *Мієр Тетяни Іванівни* «**Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів**»,
подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання

Особистісно орієнтована парадигма освіти, основна ознака якої – визнання учня суб'єктом навчального процесу, зумовлює необхідність забезпечення у процесі навчання активності школяра як неодмінної умови його суб'єктності, формування рефлексивних якостей учасників цього процесу, позитивних мотивів навчання, пізнавальних потреб та інтересів.

Заявлена проблема актуалізується у рамках школи першого ступеня, де провідною діяльністю є навчальна, а її призначення вбачається у створенні умов для саморозвитку особистості, оволодінні предметними і ключовими компетентностями, одна із яких – вміння вчитися, що знаходить своє відображення у здатності школяра визначати мету діяльності, планувати роботу, контролювати й оцінювати її результати. Одним зі шляхів вирішення поставлених завдань є включення молодших школярів у навчально-дослідницьку діяльність. З огляду на зазначене вище дисертаційне дослідження Тетяни Іванівни Мієр вважаємо актуальним і своєчасним.

Аналізуючи витоки становлення смислового поля «навчально-дослідницька діяльність», автор справедливо виділяє у ньому два періоди – синонімічного використання понять «навчально-дослідницька діяльність» і «дослідницька діяльність», а з 70-х років ХХ ст. – період розрізнення цих понять, що пов'язується із початком розробки стратегії реформування початкової ланки освіти та з визначенням одного із завдань початкової школи – навчити учня вчитися.

Показово, що серед смислових акцентів цього феномена вирізняється

поняття «цінність», оскільки навчально-дослідницька діяльність трактується як така, що спрямована на створення якісно нових для розвитку особистості цінностей – оволодіння новими знаннями та способами дій, розвиток дослідницьких умінь учнів, формування мотивації до навчання, а відтак зміна об'єктної ролі на суб'єктну.

З метою поглиблення розуміння сутності поняття «навчально-дослідницька діяльність» дисертантка глибинно аналізує його у контексті базових понять – «діяльність», «навчальна діяльність», «дослідницька діяльність». Результатом такого аналізу стало з'ясування структурно-компонентної будови навчально-дослідницької діяльності, упорядкування видів діяльності в такій послідовності: пізнавальна діяльність – дослідницька діяльність – навчальна діяльність – навчально-дослідницька діяльність як відображення зв'язків між ними.

Результати наукового пошуку дали змогу сформулювати авторське розуміння базового поняття дослідження – «навчально-дослідницька діяльність», призначення якої – відкриття учнем суб'єктивно нових знань і способів дій на основі пізнавальної самостійності та взаємодії з іншими, а основою її організації визначено педагогічну взаємодію тих, хто навчає (учитель, учень, учні), і тих, хто навчається (учень, учні), тобто суб'єктів цієї діяльності.

До незаперечних наукових здобутків автора відносимо обґрунтовані нею передумови та умови організації навчально-дослідницької діяльності в початковій школі. Трактуючи передумови як сукупність наявних факторів, що забезпечують створення необхідного підґрунтя для розгортання цієї діяльності, автор справедливо відносить до них формулювання вчителем мети й цілей організації навчально-дослідницької діяльності; формулювання учнями цілей здійснення цієї діяльності в урочний і позаурочний час; організацію діяльності на змісті, яких регламентується Державним стандартом початкової загальної освіти, та вихід за його межі в разі вияву учнем (учнями) бажання дізнатися більше. Серед умов як чинників, що визначають результативність навчально-дослідницької діяльності,

автор виокремлює такі: готовність учителя до організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів та готовність учнів до здійснення цього виду діяльності в урочний і позаурочний час.

Збагачує, конкретизує зміст дидактичних умов матеріал, присвячений розкриттю процесуального базису організації навчально-дослідницької діяльності у взаємодії її учасників, де проаналізовано зовнішні та внутрішні засоби організації дослідницької діяльності у школі першого ступеня. До зовнішніх засобів дисертантка відносить навчальні проекти, практичні роботи, справи тощо з огляду на їхні потенційні можливості детермінувати процес відкриття учнями суб'єктно нових знань і способів дій в урочний і позаурочний час та з урахуванням функціонального призначення.

На особливу увагу заслуговують внутрішні засоби організації навчально-дослідницької діяльності (знання, вміння і навички, способи виконання дій, уміння вчитися, досвід тощо). Показово, що серед внутрішніх засобів автор виокремлює «уміння вчитися» як ключову компетентність початкової загальної освіти у єдності її основних структурних компонентів – змістового, мотиваційного, процесуального, рефлексивного тощо; пізнавальну самостійність учнів у навчально-дослідницькій діяльності, яку розглядає як стійку якість особистості, що виявляється у розумових і практичних діях, спрямованих на усвідомлення мети і формулювання цілей діяльності, планування, здійснення самоконтролю та самооцінки, що свідчить про інноваційне бачення дисертанткою проблеми дослідження.

Дисертаційна робота Т. І. Мієр має незаперечну наукову новизну. Глибинний аналіз теоретико-методологічних засад проблеми дослідження забезпечив розробку науково обґрунтованої моделі організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів, побудова якої базується на виокремленні трьох смислових ліній: організація як процес, що здійснюється з певною метою; організація як процес управління; організація як процес керування,

що є однією із функцій управління. Зазначені смислові лінії слугували розробці змістового контенту моделі, що дає підстави трактувати це дослідження як фундаментальне.

Посилює теоретичну значущість роботи введення в науковий обіг поняття «міждіяльнісна інтеграція», що сприяло розгляду навчально-дослідницької діяльності дітей в контексті поліфункціональності діяльності вчителя (викладання й управління) та різноспособового учіння школярів («я навчаю себе», «мене навчають інші», «я навчаю інших» та «учіння у взаємонавчанні»). Учіння розглянуто як усвідомлену, цілеспрямовану і самостійну діяльність учня, яка супроводжується безпосередньою або опосередкованою взаємодією з іншими, спрямовується на оволодіння знаннями та способами дії і формування досвіду організації власної діяльності. Зазначене збагачує положення дидактики початкової школи про сутність процесу навчання та викладання як діяльність учителя й учіння як діяльність учня.

Виразна ознака дисертаційного дослідження Т. І. Мієр – його різносторонність. Зокрема автором здійснено детальний аналіз підручників для початкової школи як основних носіїв змісту освіти на предмет наявності засобів організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів. У результаті аналізу констатовано використання у цих навчальних книгах значного арсеналу навчальних проектів, практичних робіт, вправ, задач, завдань на спостереження, проблемних ситуацій тощо, що сприяє формуванню в учнів не лише предметних умінь і навичок, а й міжпредметних (загальнонавчальних).

За результатами вивчення масового педагогічного досвіду зроблено висновок про те, що термін «навчально-дослідницька діяльність» не є вживаним у педагогічній практиці, а організація навчально-дослідницької діяльності молодших школярів здійснюється вчителями епізодично, оскільки вони не об'єднані з особливостями цього виду діяльності.

Про доказовість аналізованого дослідження свідчить добре підготовлений і

вміло проведений дисертанткою педагогічний експеримент, який передбачав розробку експериментальної методики; визначення й обґрунтування критеріїв і показників сформованості готовності вчителів до організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів та готовності учнів до здійснення навчально-дослідницької діяльності в урочний і позаурочний час; розробку відповідного діагностичного інструментарію. Достовірність отриманих результатів доведена математично. Помітно, що формувальний експеримент проведено із ретельним урахуванням даних констатувального етапу; переконливості отриманих результатів додає відносна однорідність учнів контрольних та експериментальних класів за якісними і кількісними показниками.

Технологічність експериментальної методики забезпечується використанням таблиць-матриць організації урочної навчально-дослідницької діяльності молодших школярів – як загальної, так і її різновидів: таблиця-матриця проблемного вкладу навчального матеріалу, таблиця-матриця реалізації частково-пошукового методу навчання, таблиця-матриця організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів у процесі моделювання повної та часткової інтеграції навчальної діяльності з дослідницькою, які репрезентують чіткий опис послідовності дій вчителя (через викладання й управління) та дій учня (учіння) на кожному із етапів уроку.

Робота має незаперечну прикладну спрямованість, що полягає у розробці дидактичного інструментарію організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів, представленого як у змісті дисертації, так і в додатках, а також матеріалами навчального посібника «Сучасний урок: теорія і практика моделювання» та відповідної навчальної програми (гриф МОН України).

Природний інтерес як науковців, так і викладачів-практиків викликає матеріал, який стосується видів учіння молодших школярів («навчаю сам себе», «навчання мене», «навчаю інших», «взаємо навчання») з урахуванням способів здійснення учіння (внутрішнє учіння, екстраактивне учіння, інтраактивне учіння,

інтерактивне учіння), які характеризують молодшого школяра як суб'єкта учіння в навчально-дослідницькій діяльності.

Високий рівень виконаної роботи забезпечила низка факторів, серед яких: коректно сформульований концептуальний апарат дослідження, що зумовив відповідну логіку розгортання наукового пошуку; ґрунтовна теоретико-методологічна основа, яка детермінувала різнобічний розгляд засадничих понять заявленої проблеми – навчальна, дослідницька, навчально-дослідницька діяльність; чистота педагогічного експерименту; широка джерельна база (список використаних джерел нараховує 698 позицій).

Високо оцінюючи дисертаційне дослідження Мієр Т. І., хочемо висловити деякі зауваження і побажання:

1. Готовність учителя до організації навчально-дослідницької діяльності та готовність учнів до здійснення цієї діяльності в урочний та позаурочний час у дисертації тлумачиться у двох аспектах: по-перше, як результат упровадження моделі організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів (і це науково виправдано); по-друге, як умова організації такої діяльності. Другий підхід вважаємо некоректним, оскільки умови мають відображати шляхи досягнення прогнозованого результату (однією із таких умов, на наш погляд, могло б бути використання міждіяльнісної інтеграції у процесі організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів).

2. Дискусійним є підхід автора щодо аналізу педагогічного досвіду з проблеми дослідження (розділ 4), який здійснюється за окремими видами діяльності (навчальна, дослідницька, навчально-дослідницька): теоретико-практичні основи організації *навчальної діяльності* на основі пізнавальної самостійності та взаємодії з учнями; пізнавальна самостійність учня та взаємодія з іншими в *дослідницькій діяльності*; аналіз підручників і сучасної практики в контексті організації *навчально-дослідницької діяльності* молодших школярів на основі пізнавальної самостійності та взаємодії з іншими. Вважаємо, що

виокремлені аспекти досвіду доречно проаналізувати у контексті базового поняття дослідження – навчально-дослідницької діяльності.

3. У роботі варто було б чіткіше розмежувати поняття «процесуальний базис організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів» та «педагогічний та учнівський блоки дидактичного інструментарію моделі організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів» шляхом розкриття їх сутності та змістового наповнення.

4. У структурі готовності вчителя до організації навчально-дослідницької діяльності та готовності учнів до здійснення цієї діяльності в урочний та позаурочний час дисертантка обмежується виокремленням мотиваційного, діяльнісного (діяльнісно-операційного) і рефлексивного компонентів, хоча традиційно дослідники доповнюють наведений перелік змістовим (чи когнітивним) компонентом.

5. Радимо уніфікувати назву розробленої моделі організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів: просто «модель» (с. 8 автореферату), «експериментальна модель» (с. 19) чи «структурно-функціональна модель» (с. 20).

Висловлені зауваження не впливають на високу позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Як засвідчує зміст дисертації, поставлені завдання у процесі дослідження були виконані, а його результати широко представлені у відповідних розділах. Зміст автореферату відбиває основні положення дисертаційної роботи. Опубліковані праці (всього – 68) достатньо повно репрезентують отримані автором результати, які апробувалися на наукових і науково-практичних конференціях різного рівня.

З огляду на зазначене вище вважаємо, що дисертація «Дидактичні засади організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів» за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю вихідних положень, достовірністю, практичним значенням, повнотою викладу відповідає

вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., а її автор – Мієр Тетяна Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.09 – теорія навчання.

Офіційний опонент

Я. П. Кодлюк,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і
методики початкової та дошкільної
освіти Тернопільського
національного педагогічного
університету
імені Володимира Гнатюка

Підпис *Кодлюк Я. П.*
с а с в і д ч у ю:
Начальник відділу кадрів *[Signature]*